

Jolanta Pivorienė

IZOBRAŽEVANJE ZA SOCIALNO DELO V LITVI

Litvansko socialno delo je utemeljeno na zmesi tujih tradicij (zlasti iz ZDA) in domačega razumevanja, ki se je razvilo iz prostovoljnega dela in dobrotelčnih dejavnosti. Kot samostojna stroka se je začelo razvijati po ponovni pridobitvi litvanske samostojnosti in je tako najmlajša stroka v državi. V članku razpravljamo o treh razvojnih stopnjah socialnega dela:

- predzgodovina profesionalnega socialnega dela: socialna podpora pred pojavom socialnega dela
- obdobje profesionalizacije socialnega dela
- tematike, s katerimi se bo treba spopasti v bližnji prihodnosti.

SOCIALNA PODPORA PRED POJAVOM PROFESIONALIZIRANEGA SOCIALNEGA DELA

Bagdonas (2001: 38–41) razlikuje več razvojnih stopenj socialne podpore pred pojavom profesionalnega socialnega dela v Litvi (Tabela 1).

Do leta 1794: obdobje Velike kneževine Litve in zveze s Poljsko. Prvo zatočišče za revne in uboge je bilo odprto leta 1518. Do leta 1794 je njihovo število naraslo na 194, v katerih je bilo nastanjenih skupno 5.279 ljudi, večinoma beračev. Močno ukoreninjeno krščanstvo je spodbujalo pojav prvih zatočišč in filantropsko dejavnost. V drugi polovici osemnajstega stoletja je bila ustanovljena komisija za zatočišča (ločeno za VKL in Poljsko). Ta institucija je bila po svoji vlogi analogna sodobnemu zdravstvenemu sistemu in sistemu socialnega zavarovanja skupaj. Komisija je regulirala zatočišča in beračenje ter je delovala do leta 1808.

1794–1918: obdobje caristične okupacije. V tem obdobju je večinsko prevladoval družinski tip

osnovne socialne podpore. Beračenje je bilo zelo razširjeno, čeprav so se caristične oblasti proti temu pojavu močno borile (aretacije, prisilno delo, deportacije v Sibirijo). Pojavila so se združenja invalidov in ustanovili so prve šole za hendikepirane. Filantropska dejavnost ni bila neznana, vlogo negovanja prikrajšanih je opravljala tudi cerkev.

Mesto komisije za zavetišča je prevzela novoustanovljena služba za javno nego, ki je obstajala do 1914.

V tem času so se pojavile dobrotelne organizacije. Prvo je leta 1808 ustanovilo Vilniško dobrotelno združenje, delovati so začeli tudi župnijski dobrotelni uradi.

1918–1940: obdobje neodvisnosti med obema vojnoma. Prej poudarjeno nagnjenje k negovalnim dejavnostim, dobrotelnosti in filantropiji se je še razmahnilo, delovati so začele nevladne organizacije.

Če vse skupaj strnemo, lahko ugotovimo, da so se do leta 1940 s socialno podporo večinoma ukvarjale cerkvene in posvetne filantropske organizacije in v manjši meri država. V času med 1940 in 1990 je v Litvi deloval sovjetski sistem socialne varnosti. Njegove glavne značilnosti so bile centralizacija, institucionalizacija, segregacija, medicinizacija. Definicije socialnega dela ni bilo, vsekakor pa v praksi ni mogla biti uveljavljena do leta 1990.

RAZVOJ POKLICNEGA SOCIALNEGA DELA V LITVI

Prvi socialni delavci z Zahoda (državljeni severnoameriških držav litvanskega rodu) so v Litvo prišli v letih 1990/91 in organizirali prve delovne seminarje. To je bil začetek prvih programov za social-

Tabela 1: Razvoj socialnega dela v Litvi po fazah

Obdobje	Razvojna stopnja	Značilnosti
do 1749	VKL in zveza s Poljsko	prvo zatočišče za revne in uboge (1518), komisija za zavetišča (18. stoletje)
1749–1918	caristična okupacija	družinski tip osnovne socialne podpore, služba za javno nego (do 1914), dobrodnele organizacije (od 1808)
1918–1940	medvojna neodvisnost	šibke NVO, dobrodnele, družinska podpora, cerkev aktivna pri negi
1940–1990	sovjetski model socialne varnosti	institucionalizacija, segregacija, medicinizacija

Vir: Bagdonas A. (2001), *Practical and academic aspects of social work development in Lithuania*. STEPP: socialině teorija, empirija, politika ir prakтика. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija (35–48).

no delo na univerzitetni in neuniverzitetni ravni. Začetke je spremljal močan občutek optimizma in vere, da bo socialno delo zgradilo boljši svet in rešilo Litvo in njene prebivalce.

Proces ni bil lahek, bil pa je izjemno hiter. Jurkuvien (2002: 12) primerja razvoj socialnega dela v ZDA in v Litvi. Razvoj socialnega dela deli na več stopenj: pojav dobrodnele organizacij, začetek izobraževanja za socialno delo, legalizacija stanovskih združenj socialnih delavcev, ustanovitev šol za socialno delo, formalizacija izobraževalnih standardov, začetek podiplomskega izobraževanja, vpeljava dodiplomskih študijskih programov, specializacija izobraževanja za socialno delo. V ZDA se je socialno delo postopno razvijalo skozi te stopnje od konca devetnajstega stoletja do danes. V Litvi je šel razvoj profesionalnega socialnega dela skozi naštetih stopnje od začetkov leta 1992. Kar je v ZDA trajalo celo stoletje, se je v Litvi zgodilo v desetih letih.

Tako hiter razvoj je socialnim delavcem, njihovim učiteljem in oblikovalcem politik prinesel velike izzive. Socialno delo v Litvi se je tako soočilo s potrebo po:

- prehodu od individualnega dela, kjer je odgovornost individualna, na timsko delo
- razumevanju odnosa med samopomočjo in državno pomočjo in aplikaciji naučenega v praksi
- ustvarjanju partnerskega odnosa med vladnimi in nevladnimi organizacijami,
- začetku komunikacije med prostovoljnimi in profesionalnimi socialnimi delavci
- razvoju skupne profesionalne identitete.

Ta in ostala vprašanja so bila rešena v obdobju med 1992–2002, ki ga lahko opredelimo kot raz-

vojno obdobje socialnega dela. Še vedno traja, tako da je evalvacija opravljenega težka. V naših močeh je le, da opišemo trenutno stanje, pokažemo glavne probleme in potegnemo zaključke.

Walter Lorenz je leta 2002 na konferenci v Montpellieru povedal, da sta bili na začetku glavni nalogi socialnega dela in razvoja izobraževanja zanj profesionalizacija (institucionalizacija) in akademizacija, sedaj pa sta glavni nalogi postali harmonizacija in standardizacija. Vsi ti cilji so v Litvi pomembni hkrati.

INSTITUCIONALIZACIJA, PРАВNA PODLAGA ZA SOCIALNO DELO V LITVI

Po ponovni pridobitvi litvanske neodvisnosti ni bilo v državi nobene pravne podlage za socialno delo. Sedaj to področje ureja zakon o socialnih storitvah. Poleg tega, da definira socialne storitve in jih klasificira, našteje tudi zelene učinke ponujenih storitev in okoliščine, v katerih so te zagotovljene. Pomembna dokumenta, ki pokrivata to področje, sta še »Strokovni profil socialne delavke (socialnega delavca)«, »Zahtevane kvalifikacije za socialne delavce in postopek potrjevanja kvalifikacij«. V slednjem piše, da je za poklicno opravljanje socialnega dela obvezna visoka izobrazba.

V desetih letih institucionalizacije socialnega dela so začele delovati prve formalne organizacije. Združenje socialnih delavcev Litve (1993) je postalo glavni element strokovne samoregulacije: ukvarja se z podeljevanjem licenc socialnim delavcem, nadzoruje spoštovanje etičnega kodeksa,

ščiti pravice socialnih delavcev. Dve novi organizaciji sta bili ustanovljeni v letih 2002/03: Združenje nadzornikov Litve in Združenje šol za socialno delo Litve. Ustanovitev teh združenj je tesno povezana s procesom akademizacije.

AKADEMIZACIJA

Izobraževanje za socialno delo se je v Litvi začelo 1992. Prva šola za socialno delo še ni bila v okviru univerze. Istega leta pa se je začel tudi prvi univerzitetni program.

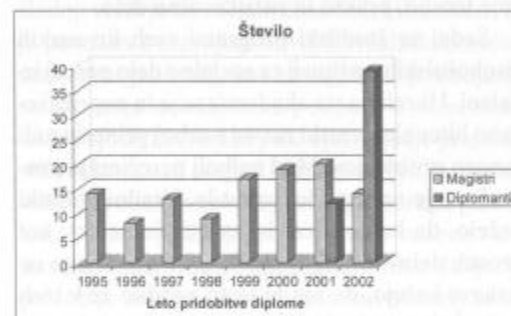
Leta 1992 ni bilo v Litvi nobenega strokovnjaka za socialno delo. Leta 2000 se je število kvalificiranih socialnih delavk in delavcev (vključno s socialnimi pedagogi) povzpelo na 825; med njimi se jih je 395 strokovno usposobilo in pridobilo diplomu na univerzi, 430 pa na višjih strokovnih šolah za socialno delo. Trenutno doživlja šolanje za socialno delo pravi razmah: v akademskem letu 2000/01 je bilo na programe socialnega dela ali socialne pedagogike vpisanih več kot 2.500 študentov, medtem ko je usposobljenih socialnih delavcev že okoli 4.000 (Bagdonas 2001: 45).

Tega leta se je povečalo tudi število izobraževalnih institucij. Na začetku so bile ena višja strokovna šola in dve fakulteti. Socialne delavce v Litvi v letu 2002/03 usposablja šest višjih strokovnih šol in deset v okviru posameznih univerz delujočih fakultet (Tabela 2).

Visokošolski zavodi izvajajo tako dodiplomske kot magistrske študije socialnega dela. Stalno potekajo tudi izobraževalni programi za socialne delavce. V primerjavi z ostalimi družbenimi vedami pa opazimo, da socialnemu delu še vedno

manjka program doktorskega študija. Socialno delo je eden najbolj popularnih poklicev v Litvi (lani je bilo število prijavljenih na šole na socialno delo zelo blizu tistim za menedžment, javno upravo in pravo, ki so že dolga leta najbolj popularni poklici v Litvi). Slika 1 kaže rast števila študentov v eni izmed visokih šol za socialno delo (Veckienė 2002: 12–14).

Slika 1: Rast števila študentov na Inštitutu za socialno delo (VMU) 1995–2002

Na inštitutu za socialno delo (takrat centru strokovnega izobraževanja za socialno delo na univerzi Vytautas Magnus) se je program socialnega dela začel leta 1992, prvi študenti pa so diplomirali leta 1995. Za razvoj izobraževanja za socialno delo v Litvi je značilno, da so prve visokošolske institucije izobraževanja za socialno delo (Univerza Vytautas Magnus in Univerza v Vilniusu) najprej ponudile magistrske programe. Najprej je bilo treba izobraziti učitelje, ki naj bi nato prevzeli razvoj socialnega dela v državi.

Inštitut za socialno delo so ustanovili Američani, ki jih je povabila litvanska Karitas. Prvi litvanski učitelji so bili usposobljeni leta 1994 in število tujcev se je zmanjšalo. Ker si je novi program šele

Tabela 2: Visokošolski zavodi za izobraževanje za socialno delo v Litvi

Zavod

Univerza v Vilniusu
 Univerza v Klaipėdi
 Univerza Vytautas Magnus
 Pedagoška fakulteta v Vilniusu
 Univerza v Šiauliai
 Tehnična fakulteta v Kaunasu
 Litvanska pravna fakulteta
 Medicinska fakulteta v Kaunasu
 Tehnična fakulteta v Vilniusu
 Litvanska akademija za fizično kulturo

naziv programa

socialno delo
 socialno delo
 socialno delo (do leta 2002 socialna blaginja)
 socialna pedagogika
 socialna pedagogika in psihologija
 socialna vzgoja
 socialno delo v pravnih sistemih
 socialno delo v sistemu zdravstvene nege
 socialni menedžment
 socialna pedagogika

moral izboriti priznanje univerze, je bilo težko zagotoviti delovna mesta s polnim delovnim časom in profesorji so bili zaposleni le za polovični delovni čas. Najpomembnejši trenutek razvoja inštituta za socialno delo je napočil leta 1996, ko so se Američani umaknili z vodilnega mesta inštituta in prepustili direktorsko mesto Litvancu. Tovrstna praksa štiriletnega delovnega sodelovanja med tujci in domačini v Litvi ni ravno običajna. Omogočila je razvoj kvalitetnega študijskega programa za socialno delo, ki, kakor je v navadi, združuje teorijo, prakso in raziskovalno delo.

Sedaj so študijski programi vseh litvanskih visokošolskih institucij za socialno delo precej izdelani. Hkrati pa sta akademizacija in nepričakovano hiter akademski razvoj s seboj prinesla tudi mnogo problemov. Med najbolj perečimi je povpraševanje na trgu delovne sile. Uradni podatki kažejo, da bo čez šest let več diplomantov kot prostih delovnih mest, medtem ko neodvisne raziskave kažejo, da naj bi se to zgodilo že v treh letih (Šuliakait 2002: 51).

Med reševanjem problemov, ki sta jih prinesli akademizacija in institucionalizacija, moramo imeti v mislih še dva druga cilja: standardizacijo in harmonizacijo.

STANDARDIZACIJA

Kot kaže že Tabela 2, so institucije visokega šolstva v Litvi zelo raznovrstne in enoten sistem visokošolskega izobraževanja ne obstaja. Študenti, ki so končali višjo šolo za socialno delo in želijo pridobiti univerzitetno diplomu, se morajo vpisati v prvi letnik dodiplomskega študija, čeprav prvi dve leti slednjega obsegata zgolj osnovno izobrazbo za socialno delo, ki so je bili ti študenti že deležni.

Učni načrt programov za socialno delo za višje šole je standardiziran. To se je zgodilo zato, ker so morali zavodi pridobiti mednarodno akreditacijo. Na univerzitetni ravni enotni učni načrt za socialno delo pač ne obstaja; namesto litvanskega socialnega dela imamo socialno delo Vilniusa, Kaunasa ali Klaipede. Univerze bodo šle v proces pridobitve mednarodne akreditacije naslednje leto in mogoče bo to pomagalo pri vzpostavljanju izobraževalnih standardov za univerzitetno izobraževanje za socialno delo in premagalo eklektizem, ki v njem trenutno prevladuje.

Tu lahko pripomnimo še, da se praksa socialnega dela razlikuje od raziskovalnih modelov, toda

to temo bomo obravnavali v luči naslednjega cilja – harmonizacije.

HARMONIZACIJA

Do sedaj smo razpravljali predvsem o formalni organizaciji, o vprašanih institucionalizacije, akademizacije in standardizacije. Harmonizacija pa se dotika bolj konceptualne plati razvoja socialnega dela.

Govoreč z univerzitetne pozicije, se kot eno najpomembnejših vprašanj kaže medsebojna povezanost med prakso, poučevanjem in raziskovalnim delom. Hiter razvoj socialnega dela je pustil nekaj problemov nerešenih. Poudarek na akademizaciji je ustvaril dokajšnjo praznino med akademsko sfero in vsakodnevno prakso. Ta fenomen bi lahko imenovali »kultura molka«. V Litvi je ta pojem dokaj nov, prihaja pa od finskih socialnih delavcev. Ulla Mutka (Karvinen *et al.* 1999: 19) razpravlja o »kulturi molka« v finskem socialnem delu v devetdesetih. Ta koncept se nanaša na »stanje, kjer obstaja tako jasna hierarhija med teoretskim in praktičnim znanjem, da praktične izkušnje veljajo za nepomembne pri ustvarjanju teoretske misli in celo pri izgradnji korpusa vednosti stroke. »Tihi« socialni delavci, ki si ne upajo niti pisati niti sodelovati v teoretskih debatah, so po tej avtorici stranski učinek protislovne akademizacije izobraževanja za socialno delo.

Redni študentje v Litvi navadno nimajo praktičnih izkušenj s socialnim delom. Na dodiplomski ravni je supervizija skupinska, na podiplomski individualna. Redni študenti so redko zelo zainteresirani za »stare socialne probleme«, kot sta nezaposlenost in alkohol. Pač pa na univerzo prinašajo zelo sveže razumevanje »novih socialnih problemov«, na primer zlorabe drog in beguncev. Te nato profesorji konceptualizirajo in dalje o njih razpravljajo s socialnimi delavci, ki študirajo ob delu ali obiskujejo tečaje za usposabljanje. Na drugi strani so socialni delavci bolj zainteresirani za »stare probleme« in študentom prek profesorjev ponujajo realističen pogled nanje. Še več, v času prakse in supervizije na terenu obstaja direktno sodelovanje med študenti in socialnimi delavci. Interakcije torej obstajajo. Tovrstni komunikacijski proces ustvari več priložnosti za konceptualizacijo prakse socialnega dela in spodbuja praktikan-te ne samo k prakticiranju, temveč tudi k aktivnemu sodelovanju pri znanstvenem delu. V vsakem

primeru je univerza edini posrednik med teorijo, prakso in raziskovalnim delom. To je bilo na začetku precej boleče razumeti, saj je bila ob začetkih izobraževanja za socialno delo v Litvi prisotna vera, da je izobraževanje najpomembnejša komponenta za razvoj socialnega dela v državi. V nekem trenutku je bilo res tako, toda sedaj se je treba pomakniti na naslednjo stopnjo in posvetiti več pozornosti standardizaciji in harmonizaciji, ne le akademizaciji in institucionalizaciji. Prišel je čas, ko izobraževanju ne gre več pripisovati vodilne vloge. Ceniti je namreč treba vzajemno sodelovanje med akademijo in prakso. Ta pogled omogoči, da vzpostavimo višje standarde socialnega dela v deželi, in povrh omogoča tudi sodelovanje v evropskih razpravah in projektih.

EVROPSKE DIMENZIJE V RAZVOJU SOCIALNEGA DELA V LITVI

Med prepoznavnimi značilnostmi razvoja socialnega dela v Litvi je njegova odprtost. Iniciativa za socialno delo v Litvi je bila sicer litvanska, kot smo omenili že zgoraj, toda z velikim vplivom tujcev. Zgodnje izkušnje v komunikaciji in partnerstvu so omogočile pridruževanje različnim mednarodnim pobudam.

Litva aktivno sodeluje v programih študentske in učiteljske izmenjave (program Socrates), v tematskih mrežah (Erasmus, 5. FP), v evropskih projektih (5. FP, Phare, Leonardo in drugi).

Mnoge šole za socialno delo so organizirale mednarodne konference, ki so omogočile ne le razprave o posameznih temah, temveč tudi evalvacijo desetletnega dela in razmišljanja o izzivih prihodnosti.

Najšibkejša plat evropske dimenzije je »formalna« razpršenost znanstvenih informacij. Le zelo malo člankov litvanskih avtorjev je objavljenih v priznanih mednarodnih revijah. Tudi litvanski socialni delavci in teoretiki so si nabrali precej izkušenj, ki bi jih lahko delili z drugimi. Izmenjava izkušenj ob hkratnem doseganju mednarodnih standardov za objave je eden od ciljev v najbližji prihodnosti.

SKLEPNE OPOMBE: CILJI ZA PRIHODNOST

Hiter razvoj socialnega dela v Litvi je po Paynu (po Završek 1996: 65–66) potekal v treh fazah.

Prvotni pristop v Litvi je bil individualistično-reformističen, kjer so z ljudmi začeli delati na hitro usposobljeni zaposleni v novoustanovljenih službah za socialno delo, »osredotočajoč se na individualne probleme in izboljšujoč socialne storitve z namenom doseganja večje učinkovitosti«. Naslednji vidik je bil socialistično-kolektivističen. Ta je povezan z razvojem novih formalnih in neformalnih organizacij, kar omogoča »spodbujanje sodelovanja in vzajemne podpore z namenom, da bi najbolj zatirani in prikrajšani ljudje pridobili več nadzora nad svojimi lastnimi življenji«. Zadnji vidik je reflektivno-terapevtski, katerega glavna lastnost je »spodbujanje in lajšanje osebne rasti in samorealizacije posameznikov, tako da ljudje pridobijo moč nad svojimi lastnimi občutki in načinom življenja«. V Litvi to omogoča državna podpora in tudi v mednarodnih primerjavah visoki izobraževalni standardi, ki prinašajo moderno razumevanje socialnega dela.

Vendar ostaja še precej stvari, ki jih je treba postoriti na področju razvoja socialnega dela. Kot najbolj pereče probleme lahko navedemo:

- implementacija doktorskega študija socialnega dela; magistrski študij mora biti dopolnjen s študijem psihologije, sociologije ali edukologije na doktorski ravni ali s študijem v tujini (večinoma na Finskem)
- prilagajanje izobraževalnim standardom EU
- prilagoditi število študentov zahtevam trga delovne sile
- izmenjava izkušenj znotraj in zunaj države.

To so kratkoročni cilji, v katerih se zrcalijo lokalna in globalna vprašanja, s katerimi se sooča socialno delo in v katerih se kaže trenutno stanje izobraževanja za socialno delo v Litvi.

LITERATURA

- BAGDONAS, A. (2001), *Practical and academic aspects of social work development in Lithuania, STEPP: socialin teorija, empirija, politika ir praktika*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
- JURKUVIEN, R. (2002), Lietuvos socialinio darbo mokyklos, kaip socialins novacijos, pastarajo dešimtmečio kontekste. V: *Socialinio darbo raida ir perspektyvos: Konferencijos pranešims tezs*. Kaunas (12–13).
- KARVINEN, S., POSO, T., SATKA, M. (ur.) (1999), *Reconstructing social work research*. University of Jyväskylä.
- ŠULIAKAIT, A. (2001), *Socialinis darbuotojs pasiklos ir paklausos perspektyvos*. Kaunas: VDU (magistro tezs).
- VECKIENE, N. (2002), Socialinio darbo studijs ypatumai Vytauto Didžiojo Universitete. V: *Socialinio darbo raida ir perspektyvos: Konferencijos pranešims tezs*. Kaunas (13–14).
- ZAVIRŠEK, D. (1999), Civil Society, Memory and Social Work. *International Perspectives in Social Work*, 3, 1: 65–73.